
<https://doi.org/10.31392/VAN-2025.51-52.25>
УДК 929:60:63(477)(Созінов)

**АКАДЕМІК УААН О. О. СОЗІНОВ – ФУНДАТОР АГРОЕКОЛОГІЧНОГО
НАПРЯМУ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ АГРОЕКОЛОГІЇ
ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ НААН (1992 – 2000))**

Нижник Світлана Володимирівна

кандидат історичних наук, старший дослідник,
завідувач сектору наукової бібліографії та біографістики
Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН, м. Київ
e-mail: svitlana_n_v@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-4777-8018>

***Анотація.** Метою статті є висвітлення основних віх створення, розвитку і діяльності Інституту агроєкології та біотехнології Української академії аграрних наук у 1992 – 2000 рр. через персоніфіковане наповнення здобутків його засновника, академіка О. О. Созінова, щодо становлення основ та розвитку агроєкологічного напрямку на ниві галузевої науки й освіти. **Методологія дослідження** ґрунтується на загальнонаукових – аналіз, синтез, класифікація та історичних методах – проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний. Особлива увага надавалася біографічному методу як засобу реконструкції творчого доробку вченого. **Наукова новизна дослідження** полягає у тому, що доведено вагомість процесу становлення однієї з установ науки та освіти щодо її прогнозованого сучасного європейського майбутнього через формування та репрезентацію напрацювань фундатора агроєкології в Україні О. О. Созінова, представника на ниві галузевої освіти і науки, який заслуговує бути увіковиченим на пантеонах пам'яті України. **Висновки.** Висвітлено питання організації, структури, напрямів діяльності та персонального складу Інституту агроєкології та біотехнологій УААН. Встановлено особистий внесок академіка О. О. Созінова у розвиток агроєкології (кінець ХХ ст.) у період його діяльності в установі. Узагальнено основні напрями адміністративної роботи вченого як директора закладу. Зокрема простежено основні реорганізаційні кроки установи. Акцентована увага на участі колективу, зокрема і О.О. Созінова, у дослідженнях генетичних наслідків Чорнобильської катастрофи, завдячуючи їх зусиллям було розв'язано багато нагальних питань, породжених аварією. Наголошено, що використовуючи інноваційні підходи у діяльності установи для забезпечення сталого виробництва якісної біологічної продукції, збереження і відтворення природно-ресурсної бази аграрного сектора дали змогу О. Созінову перетворити заклад на науковий центр з комплексного розв'язання проблеми та виконувати на належному рівні фундаментальні та прикладні роботи з обґрунтування шляхів створення в Україні нової агросфери ХХІ століття, заснованої на парадигмі сталого розвитку. Обґрунтовано пріоритетність і практичну значимість унікальних наукових розробок і досліджень вченого, які заклали фундамент для розвитку агробіологічної науки.*

***Ключові слова:** Олексій Олексійович Созінов, Інститут агроєкології та біотехнологій Української академії аграрних наук, агроєкологія, історія науки, аграрна наука.*

Постановка проблеми. Екологія і охорона навколишнього природного середовища в Україні, безперечно, займають одне із пріоритетних місць, адже країна належить до країн із найскладнішою екологічною ситуацією. Сфера агропромислового виробництва не є винятком.

Розвиток освіти та науки в Україні, як і в інших країнах, неможливий без вивчення поглядів, роздумів, переконань, задумів і концепцій вчених минулого. У зв'язку з цим, особливого значення набуває дослідження, аналіз, узагальнення і творче використання досвіду українських учених, які збагатили унікальним доробком розвиток української науки та освіти. Тому, акцентованість уваги сучасних істориків на відновлені та більш розгорнутому вивченні наукового доробку вчених сьогодні не викликає подиву.

Серед когорти науковців вирізняється вчений широкого наукового світогляду Олексій Олексійович Созінов (1930–2018), який у кінці ХХ – на початку ХІХ ст. активно працював над проблемою агросфери ХХІ століття, збереження біорізноманітності і довкілля в контексті сталого розвитку. Тож, з огляду на окреслену вище проблему сучасної біографістики та те, що О. О. Созінов своєю творчою спадщиною значно збагатив науково-освітній простір сільськогосподарських наук, і власною практичною діяльністю суттєво посприяв розвитку агроекології в Україні. Дослідження біографії та творчого доробку цього вченого набуває непересічної актуальності.

В історії науки та освіти О. О. Созінов, перш за все, відомий як директор Всесоюзного селекційно-генетичного інституту (1971–1978), перший віце-президент ВАСГНІЛ (1978–1982), голова Президії Південного відділення ВАСГНІЛ – заступник голови Держагропороду УРСР (1987–1990), перший президент Національної академії аграрних наук України (1990–1996), академік НАНУ та ще 16 академій світу, вчений у галузі генетики та селекції, автор фундаментальних досліджень з генетики і селекції культурних рослин, світовий фахівець з питань якості зерна [Созінов, 2010].

Попри значний творчий доробок, який залишив після себе вчений, в історичній науці й досі не висвітлено цілісної та системної розвідки про організаційну, дослідницьку та педагогічну діяльність науковця в Інституті агроекології та біотехнологій Української академії аграрних наук, адже вивчення цих сфер його діяльності потрібне, насамперед, у контексті більш повного розуміння історії розвитку сільськогосподарської науки та освіти в Україні, зокрема агроекології.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі архівних матеріалів і наявних джерел висвітлити науково-організаційну діяльність Олексія Олексійовича Созінова наприкінці ХХ ст., виявити й оцінити внесок вченого у розвиток агроекологічної освіти та науки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості організації сільськогосподарської науки та освіти крізь призму знакових інституцій висвітлено у працях Віктора Вергунова [Вергунов, 2023; 2012; 2007], Олександра Тригуба [Тригуб, 2023]. Юрія Ніколайця, Лариси Синявської [Nikolaiets & Syniavska, 2022], Наталії Ігнатенко, Миколи Москалюка [Ігнатенко Н., Москалюк, 2022], Михайла Василенка [Vasylenko, 2017], Георгія Папакіна [Papakin, 2010], Олексія Созінова, Дмитра Вінничука, Валерія Глазка [Sozinov, Vinnuchuk, Hlazko & Tatariko, 2000] та

ін. Важливими є дослідження щодо узагальненню напрямів творчої діяльності О. О. Созінова [Nyzhnyk, 2024]. Стислі відомості про науково-дослідну роботу у різні періоди діяльності академіка були представлені в ювілейних статтях [Verhunov, 2018; Sytnyk & Kordyum, 2010], прижиттєвому ювілейному бібліографічному покажчику наукових праць [Sozinov, 2010].

У енциклопедичних виданнях, історико-біографічних довідниках та науково-практичних довідкових виданнях, зокрема, «Хто є хто в Україні», «Нові імена: Український бібліографічний вісник», «Національна академія аграрних наук. Персональний склад (академіки, члени-кореспонденти, почесні та іноземні члени). 1990–2021 рр.», «Календар знаменних і пам'ятних дат в історії сільськогосподарської дослідної справи України на 2020 рік» [Natsional'na akademiya ahraryukh nauk, 2021; Kalendar znamennykh i pam'yatnykh dat, 2024; Sytnyk, 2000] та ін. подані короткі біографічні дані про вченого.

Академік Віктор Вергунов у праці «Він випереджав свій час (пам'яті академіка НАН України О. О. Созінова» [Verhunov, 2018] висвітлює глибокі внутрішні механізми еволюції особистості та його професійну мотивацію.

Однак до цього часу не висвітлено період діяльності вченого як організатора, керівника та дослідника Інституту агроєкології та біотехнологій Української академії аграрних наук, не аналізувалися спогади про наукову співпрацю колег вченого. Дослідження дасть змогу висвітлити окремі сторінки біографії академіка О. О. Созінова, його професійну та організаторську діяльність, творчі взаємини, що є важливим як для агроєкологічної освіти та науки так і для історії науки.

Джерельну базу дослідження склали архівні фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) та галузевих наукових установ, зокрема особові справи О.О. Созінова з Інституту агроєкології і природокористування НААН, Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Методологічною основою розвідки є наукові принципи історичної достовірності, наукової об'єктивності, наступності та загальнонаукові та історичні методи.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХХ ст. в Україні розпочалася робота з реформування аграрної науки. На той час сільськогосподарські наукові установи підпорядковувалися 14 відомствам, що ускладнювало ефективне наукове забезпечення сільськогосподарської галузі.

Починаючи з 1988 року, О. О. Созінов розгорнув активну діяльність, спрямовану на створення Української академії аграрних наук (УААН), метою якої було об'єднати весь аграрний науковий потенціал України. Слід відмітити, що дана ідея була прийнята досить насторожено в Україні. Але попри все, у 1990 році було прийнято рішення про заснування УААН. На установчих зборах, де були представлені всі наукові установи і вузи аграрного профілю, таємним голосуванням обираються перші члени академії. Загальні збори членів новоствореної академії обирають О. О. Созінова академіком і першим її президентом.

Константуємо, що створення академії відіграло вирішальну роль у збереженні аграрного наукового потенціалу в Україні: зміцнилася матеріально-технічна база, збільшилося фінансування науки, створювалися, необхідні на той час, інституції. Зокрема, за ініціативи фундатора агроєкологічної науки в Україні, академіка О. О.

Созінова розпорядженням Кабінету Міністрів України (від 28 квітня 1992 р. № 247-р.), постановою Президії УААН (від 13 лютого 1992 р., наказами УААН № 43 від 25 жовтня 1991 р.; № 46 від 27 лютого 1992 р.; №114 від 5 травня 1992 р.) [CSAHAU, f. 27, d. 26, c. 293, p. 84] на базі Українського філіалу Центрального інституту агрохімічного обслуговування сільського господарства 7 липня 1992 р. був створений Інститут агроекології та біотехнологій УААН (нині – Інститут агроекології і природокоримтування Національної академії аграрних наук). Очільником його стає академік О. О. Созінов, який стверджував, що «наука, яка покликана формувати нову філософію агросфери, є агроекологія. Саме вона вирішує не лише проблеми аграрного виробництва і збереження довкілля, а й створює умови для кращого життя наступних поколінь і відродження традиційних духовних цінностей українського села» [Sozinov, 2010, p. 33].

Слід зазначити, що згідно наказу Міністерства сільського господарства СРСР від 15 вересня 1972 р. № 296 [CSAHAU, f. 27, d. 22, c. 8127, p. 24] у м. Києві було створене відділення Центрального інституту агрохімічного обслуговування сільського господарства (ЦІНАО). Згодом, у 1985 р. перейменований у Український філіал Центрального інституту агрохімічного обслуговування сільського господарства (ЦІНАО) відповідно до постанови Державного комітету по науці і техніці (ДКНТ) від 15 квітня 1985 р. № 35-11/214. Своїм завданням ЦІНАО вбачав у агрохімічному обстеженні земель господарств, аналізу ґрунту, добрив, сільськогосподарських культур, польових дослідів із використанням добрив. Відмітимо, що під час розроблення рекомендацій із раціонального і ефективного використання добрив у господарствах, зональні агрохімічні лабораторії широко використовували результати масових польових дослідів [Vasylenko, 2017].

Крім того, до складу Інституту агроекології та біотехнології УААН у 1992 р. був приєднаний відділ генетики і біотехнології Південного відділення ВАСГНІЛ та АН УРСР (м. Київ), в якому з 1987 р. працював О. О. Созінов одночасно будучи головою Південного відділення ВАСГНІЛ (1987 – 1990).

Серед першочергових завдань установи було створення наукової бази для переходу агросфери України у ХХІ столітті на принципи сталого розвитку. Це сприяло залучення до роботи провідних науковців з різних галузей науки, зокрема з таких, як ґрунтознавство і агрохімія, землеробство, радіоекологія, вірусологія, радіологія, генетика і біотехнологія, екологія тварин, селекція та ін.

За безпосередньої участі академіка О. О. Созінова, для виконання поставлених УААН важливих для сільськогосподарської науки і виробництва завдань, було сформовано потужний науковий потенціал у складі: академіків О. Г. Тараріка, А. Л. Бойка, Б. С. Прістера, члена-кореспондента Д. Т. Вінничука, докторів наук Р. І. Бурду, Є. К. Гаргера, В. І. Глазка, В. М. Кавецького, С. С. Спеку, кандидатів наук Ю. О. Видріна, Т. Т. Глазко, М. В. Козлова, Н. А. Макаренко, Л. І. Моклячук, Г. С. Піроженко, М. М. Руденка, А. Д. Саженюка, Є. Г. Солянека, Ю. О. Тараріка, В. М. Ткачука, Я. П. Цвея, В. В. Шерепітка, В. К. Шинкаренка та ін. [Instytut ahroekolohiyi i pryrodokorystuvannya, 2017, p. 6].

Основні напрями наукової діяльності Інститут агроекології та біотехнології УААН, під керівництвом О. О. Созінова, зорієнтовує насамперед на вивчення процесів, що відбуваються в агроландшафтах під впливом інтенсифікації сільськогосподарського виробництва і техногенного навантаження, розробку

прогнозів і рекомендацій щодо зменшення їх негативного впливу; проведення фундаментальних та прикладних досліджень з генетики і біотехнології зі створення нового покоління рослин з генетично обумовленою стійкістю до хвороб і шкідників та вибірковою здатністю засвоєння мінеральних речовин з ґрунту [Instytut ahroekolohiyi i pryrodokorystuvannya, 2017, p. 5].

Відмітимо, що Інститут розпочав свою діяльність з двох відділів: біотехнології і генетики та агроєкології. У структурі яких функціонували лабораторії: нетрадиційних методів селекції і насінництва, молекулярно-генетичних маркерів, екологічної генетики; група генетичні основи селекції тварин, агрохімічних досліджень та метрологічного забезпечення, екологічних проблем використання добрив, моніторингу за забрудненням навколишнього середовища, які були сформовані відповідно до напрямів наукової діяльності.

Поступово, з огляду на нові виклики часу: потребі у підготовці спеціалістів-агроєкологів, задля ефективності й екологічної безпеки сільського господарства та виробництва, враховуючи вимоги аграрного сектору, структура Інституту удосконалювалася.

1994 р. – створено кафедру агроєкології (на чолі з академіком О. О. Созіновим) на базі Інституту спільно з Національним аграрним університетом (нині – Національний університет біоресурсів і природокористування України) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 500 від 25 серпня 1992, дорученням Кабінету Міністрів України № 17465/П від 20 жовтня 1992, наказу Українського державного аграрного університету № 9–к від 14 січня 1994) [CSAHAU, f. 2, d. 15, s. 3575, p. 88]. Першими викладачами кафедри стали професори О. Г. Білявський, Р. І. Бурда, В. М. Кавецький, доценти М. В. Козлов, Л. П. Коломієць, М. А. Лапа, Н. А. Макаренко, Л. І. Моклячук, М. В. Розпутній [Instytut ahroekolohiyi i pryrodokorystuvannya, 2017, p. 9]. Студентам читаються дисципліни: «Загальна екологія», «Наземні екосистеми», «Агроєкологія», «Гідрологія та водні системи», «Екотоксикологія», «Екологічний моніторинг», «Екологічна експертиза», «Методи біологічного моніторингу», «Екологія та право», «Радіоекологія», «Автоматизовані системи контролю», «Хімічна екологія» та ін.

Відкрито аспірантуру і докторантуру (постанова Президії УААН від 23 березня 1993, протокол № 5).

1996 р. – створено Науково-методичний центр «Агроєкологія» з проблем агроєкології і біотехнології в Україні (постанова Президії УААН від 18 червня 1996 р.).

1998 р. – приєднано Інститут радіоекології УААН (постанова Президії УААН від 23 липня 1998 р., протокол № 9; Загалом, слід відзначити велику роботу колективу Інституту, зокрема і О.О. Созінова, які активно включилися у дослідження генетичних наслідків Чорнобильської катастрофи. Для організації роботи були неоднократні відрядження вчених, а в зоні обладнано та організовано роботу двох лабораторій і великої кількості дослідних ділянок (наказ УААН № 91 від 31 липня 1998 р.) Дане об'єднання дало виклик новим дослідженням з радіоекології. Зокрема, вивчення радіаційного стану забруднених територій унаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, шляхів переносу радіоактивних елементів трофічними ланцюгами, міграція радіонуклідів у приземному шарі атмосфери і поверхневому шарі ґрунту, прогнозування забрудненості сільськогосподарської

продукції, дослідження на об'єкті «Укриття». Завдячуючи зусиллям низки вчених було розв'язано багато нагальних питань, породжених аварією. Вченими проведено широкі дослідження «генетичного портрета» з використанням спектра молекулярно-генетичних маркерів спільнот різних видів сільськогосподарських рослин і тварин, які відтворюються у різних агроекологічних локальностях і, зокрема, в умовах зони відчуження Чорнобильської АЕС. Зокрема академіком О.О. Созіновим вперше доведено, досліджуючи генетичні ефекти малих доз радіації на організми, що головним наслідком їх є не нові мутації, а поступова зміна особливостей усього геному тварин. Дана проблема знаходить відображення у наукових працях вченого: «Проблемы оценки реальной генетической ситуации в зоне отчуждения Чернобыльской АЭС», «Динамика аллельных вариантов биохимических маркеров в поколениях крупного рогатого скота в зоне отчуждения Чернобыльской АЭС», «Генетическая изменчивость в зоне отчуждения» та ін. [Nyzhnyk, 2024]. Слід відмітити, що вперше О. О. Созінов долучився до організації та дослідження генетичних наслідків після Чорнобильської трагедії у своєму відрядженні до м. Чорнобиль 5 травня 1986 р.

У 1992 році, першому році існування України як суверенної держави, розкрилися принципово нові можливості для розвитку наукових напрямів. Безумовно, економічна криза, що охопила Україну, не могла не позначитися на стані всіх сфер життя, в тому числі, і на науці та освіті. Не винятком була новостворена установа. Різке погіршення умов для творчої праці та рівня життя не сприяло науковому пошуку, більше того, позбавляло вчених впевненості у своєму майбутньому. Проте об'єктивним є те, що, незважаючи на всі труднощі, науковці Інституту продовжували плідно працювати. Під науковим керівництвом академіка О. О. Созінова, виконуючи фундаментальні і прикладні дослідження з генетики, біотехнології і селекції рослин та тварин, колектив співробітників застосовували найновіші (на той час) методи генної інженерії, ДНК-технології, молекулярно-генетичні маркери тощо. Зокрема, досліджували генетичні механізми створення в процесі штучногонного і природного доборів коадаптивних асоціацій генів, шляхи застосування геномної інженерії для цілеспрямованого поліпшення культурних рослин; процеси передзиготного і зиготного добору, шляхи прогнозування гетерозису. Розробляли методи ідентифікації генотипів за допомогою молекулярно-генетичних маркерів тощо.

О. О. Созінов доводив, що досягти збалансованої структури сільського господарства можна тільки завдяки створенню необхідного економічного середовища для розвитку оптимальних форм господарювання на землі. Одночасно застосовуючи в сільському господарстві головні технологічні фактори «зеленої революції» – високі технології, всебічну інформатизацію і біологізацію виробництва. Звертав увагу на зміни у традиційних уявленнях про сівозміни, роль органічних добрив, структуру посівних площ, характер ведення тваринництва тощо. Та наголошував, що одним з надзвичайно важливих чинників створення нової агросфери стануть успіхи сучасної селекції рослин, тварин і мікроорганізмів, засновані на досягненнях біологічної науки і зокрема генетики та біотехнології [Sozinov, 2001, p. 31].

Відмітимо, що у ХХ столітті селекцією виведено якісно нові покоління сортів рослин, здатних протистояти засусі, перезволоженню, засоленню і закисленню

ґрунтів, стійких до хвороб і шкідників. Саме завдяки їм можна формувати врожаї з широким спектром показників, які є ознакою високої якості, забезпечувати інтенсифікацію біологічної фіксації азоту, мобілізацію фосфору тощо. У досягненні цієї мети важливе місце належить біотехнології, в тому числі генетичній інженерії.

Наукова діяльність в установі у період 1992–2000 рр. здійснювалася за науково-технічними програмами «Продовольство 95» (проекти «Агроєкологія», «Родючість ґрунтів», «Яловичина», «Молоко») (1992–1996 рр.), «Фундаментальні дослідження» (1992–1996 рр.), «Наукові основи сталих агроєкосистем» (1996–2000 рр.). Результати фундаментальних і прикладних досліджень колективу під керівництвом О. О. Созінова: науково-методичне та нормативне забезпечення агроєкологічної паспортизації сільськогосподарських підприємств різних форм власності; технологія створення чужинно-заміщених ліній пшениці; методика електрофорезу гліадинів пшениці в кислому середовищі; метод генетичного аналізу пшениці з використанням деполіплоїдизованих до диплоїдного рівня її форм; методика класифікації господарств із забрудненими сільгоспугіддями, алгоритм та принципова схема створення екологічно безпечної структури землекористування на забруднених територіях; екологічно безпечні ресурсо- та енергозберігаючі моделі агроєкосистем та ін. [Zvit Instytutu ahroekolohiyi i biotekhnolohiyi UAAN, 1994; 2001].

Для популяризації результатів наукових досліджень в установі було засновано збірник наукових праць «Агроєкологія і біотехнологія» та формувався та видавався науковий міжнародний журнал «Цитологія і генетика», який перевидавався англійською мовою розповсюджувався в США та інших країнах світу.

Розвиток української науки О. О. Созінов вбачав у її інтеграції у європейський і світовий науковий простір. З метою об'єднання вчених у галузі вірусології близького і далекого зарубіжжя у 1994 р., за ініціативи та організації О. О. Созінова, проведено першу міжнародну вірусологічну конференцію з фундаментальних і прикладних питань у фітовірусології (голова конференції акад. О. О. Созінов, акад. Й. Г. Атабеков). Продовженням спільної праці вчених з різних країн у наступні роки стала міжнародна конференція «Біоресурси і віруси». Крім того, проводилися круглі столи і семінари для наукового забезпечення аграрної галузі новітніми технологіями та розробками.

Відмітимо, що наприкінці ХХ ст. О. О. Созінов, крім організаційної, педагогічної роботи велику увагу відводив оприлюдненню наукових досліджень. Так, упродовж 1992–2000 рр. вченим опубліковано понад 200 наукових праць. Серед яких: «Агроєкологія – нові рубежі», «Агроєкологія – шлях до ноосфери», «Біотехнологія і селекція – важливі фактори біологізації землеробства», «Агроєкологічні основи розвитку агросфери України у ХХІ столітті», «Агросфера України (минуле, сьогодення, майбутнє)», «Біотехнологія в агросфері – світло й тіні» та ін.

Важливе значення для вчених усього світу, а для науковців України в перші роки незалежності особливо, має визнання їх творчої діяльності науковим співтовариством. Тому відмітимо, що за високі досягнення та особистий вклад у науку, організаційно-наукову, педагогічну діяльність О. О. Созінову присвоєно звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (1990), удостоєний Державної премії України у галузі науки і техніки (1996), нагороджений Почесними відзнаками

Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, НАН України, УААН, багатьма медалями, Почесними грамотами, дипломами ВДНГ України. Крім того, Людина року–1997, Людина III тисячоліття (США).

Висновки. З впевненістю можна стверджувати, що умілі організаторські здібності та багаторічний досвід роботи на керівних посадах, завдячуючи таланту лідера сформувався Інститут агроєкології та біотехнологій УААН, який успішно репрезентує незалежну Україну до сьогодні. Використовуючи інноваційні підходи у діяльності установи для забезпечення сталого виробництва якісної біологічної продукції, збереження і відтворення природно-ресурсної бази аграрного сектора, ефективна екологізація всіх галузей сільськогосподарського виробництва – очільнику установи – О. Созінову – дали змогу перетворити заклад на науковий центр з комплексного розв'язання проблеми переходу сільського господарства на шлях сталого розвитку за обмеженості ресурсів. Для цього розроблено були методи раціонального природокористування, підвищення якості продукції, збереження агроландшафтів і створення на цій основі оптимальних умов для нормального життя сільського населення. Це дало можливість розпочати і виконувати на належному рівні фундаментальні та прикладні роботи з обґрунтування шляхів створення в Україні нової агросфери XXI століття, заснованої на парадигмі сталого розвитку.

Наукові здобутки академіка О. О. Созінова широко визнані у світі. Започатковані вченим наукові напрями мають і сьогодні своє продовження і розвиток, що вчергове доводить генерувальну роль особистості в історії.

Список використаних джерел та літератури

Василенко М. 2017. *Історія створення Інституту агроєкології і природокористування Національної академії наук України на базі Українського філіалу Центрального інституту агрохімічного обслуговування сільського господарства (ЦІНАО)*. Київ.

Вергунов В. А., Нижник С. В., Корзун О.В., Корзун Д.Ю., 2024. *Календар знаменних і пам'ятних дат в історії сільськогосподарської дослідної справи в Україні на 2025 рік*. Київ, 2024.

Вергунов В. А., Татарчук Л. М., Нижник С. В., Дмитрієва Х. М., 2021. *Національна академія аграрних наук. Персональний склад (академіки, члени-кореспонденти, почесні та іноземні члени). 1990–2021 рр.* : біогр. довід. 3-е вид. Київ.

Вергунов В., 2007. Обласна організація вітчизняної сільськогосподарської дослідної справи: еволюція теорії та практики. *Питання історії науки і техніки*, 2, 40–48.

Вергунов В., 2012. *Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект*. Київ: Аграрна наука.

Вергунов В.А., Дерлеменко Т.Ф., Анікіна О.П., Кириленко Л.А., 2010. *Созінов Олексій Олексійович: біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1954–2009 рр.*: до 80-річчя від дня народження. Київ.

Вергунов В.А., 2023. Освітні та наукові виміри сільськогосподарської механіки в Київському політехнічному інституті (1898–1929): Інституційні трансформації, персоналії, досягнення. *Східноєвропейський історичний вісник*, 29, 105–120. doi: 10.24919/2519-058X.29.292928.

Звіт Інституту агроєкології та біотехнології Української академії наук за 1924–1993 роки. Київ, 1994.

Звіт Інституту агроєкології та біотехнології Української академії наук за 1994–2000 роки. Київ, 2001.

Ігнатенко Н., Москалюк М., 2022. Історична освіта в дискурсі еволюції державної політики України кінця ХХ – початку ХХІ століть. *Емінак*, 1(37), 135–149. [tps://doi.org/10.33782/eminak2022.1\(37\).577](https://doi.org/10.33782/eminak2022.1(37).577).

Комар В., 2023. Цифровізація освітніх і наукових процесів в українському публічному дискурсі (1991–2023 рр.). *Східноєвропейський історичний вісник*, 29, 184–200. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.29.292933>.

Нижник С. В., 2024. Творчі ініціативи вчених НААН у розвиток галузевого дослідництва (друга половина XX ст.). *Актуальні питання у сучасній науці*, 11, 1305–1316. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-11\(29\)](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-11(29))

Ніколаєць Ю., Синявська Л., 2022. Роль навчальних закладів у формуванні громадянської ідентичності в сучасній Україні. *Східноєвропейський історичний вісник*, 23, 181–194. doi: 10.24919/2519-058X.23.258981.

Папалін Н., 2021. *Історія державних установ України: Урядові інституції та державні установи IX – початку XX ст.* Київ.

Ситник К. М., 2000. Созінов Олексій Олексійович. *Вчені-генетики і селекціонери у галузі рослинництва*. Київ.

Ситник К. М., Кордюм О. О., 2010. Олексій Олексійович Созінов (до 80-річчя від дня народження вченого). *Український ботанічний журнал*, 67, 2, 302–303.

Созінов О., 1999. Аграрний сектор України (минуле, сучасне, майбутнє)]. *Наукові записки НАУКМА*, 9, 2, 381–384.

Созінов О., Винничук Д., Глазко В., Татарико О., 2000. *Інститут агроекології та біотехнології УААН*. Київ.

Тригуб О., 2023. Викладання сільського господарства в сільськогосподарських навчальних закладах Херсонської губернії у другій половині XIX – на початку XX століття. *Емінак*, 3(43), 67–95. [https://doi.org/10.33782/eminak2023.3\(43\).659](https://doi.org/10.33782/eminak2023.3(43).659).

References

Ihnatenko N. & Moskalyuk M., 2022. Istorychna osvita v dyskursi evolyutsiyi derzhavnoyi polityky Ukrayiny kinets' XX – pochatok XXI st. [Historical Education in the Discourse of the Evolution of Ukraine's State Policy in the Late Twentieth and Early Twenty-First Centuries]. *Eminak*, 1(37), 135–149. [https://doi.org/10.33782/eminak2022.1\(37\).577](https://doi.org/10.33782/eminak2022.1(37).577). [in Ukrainian].

Komar V. & Oksyutenko K., 2023. Dyhitalizatsiya osvity i nauky v ukrayin'skomu publichnomu dyskursi (1991 – 2023 rr.) [Digitalization of Educational and Scientific Processes in the Ukrainian Public Discourse (1991 – 2023)]. *Shhidnoevropeyskyi Istorychnyi Visnyk*, 29, 184–200. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.29.292933>. [in Ukrainian].

Nikolaiets Yu. & Syniavska L. 2022. The Role of Educational Institutions in Civic Identity Formation in Modern Ukraine. *Shhidnoevropeyskyi istorychnyi visnyk*, 23, 181–194. doi: 10.24919/2519-058X.23.258981. [in Ukrainian].

Nyzhnyk S., 2024. Tvorchy initsiatyvy vchenykh NAAN u rozvytok haluzevoho doslidnytstva (druga polovyna XX st.) [Creative initiatives of NAAS scientists in the development of sectoral research (second half of the twentieth century)]. *Aktual'ni pytannya u suchasnyy nauky*, 11, 1305–1316. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-11\(29\)](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-11(29)). [in Ukrainian].

Papakin H., 2010. Istoriya derzhavnykh ustanov Ukrayiny: Uryaduyuchi instytutsiyi ta derzhavni ustanovy IKh — pochatku KhKh st. [History of State Institutions of Ukraine: Governmental Institutions and State Agencies of the Ninth and Early Twentieth Centuries]. Kyiv: Instytut istoriyi Ukrayiny. [in Ukrainian].

Sozinov O., 1999. Ahrosfera Ukrayiny (mynule, s'ohodennya, maybutnye) [Ukraine's agricultural sector (past, present, future)]. *Naukovi zapysky NaUKMA*, 9, 2, 381–384. [in Ukrainian].

Sozinov O., Vinnychuk D., Hlazko V., & Tatariko O., 2000. Instytut ahroekolohiyi ta biotekhnolohiyi UAAN [Institute of Agroecology and Biotechnology UAAS]. Kyiv. [in Ukrainian].

Sytnyk K., & Kordyum Ye.L., 2010. Oleksiy Oleksiyovych Sozinov: do 80-richchya vid dnya narodzhennya vchenoho [Oleksiy Oleksiyovych Sozinov: to the scientist's 80th birthday]. *Ukrayins'kyi botanichnyy zhurnal*, 2, 301–303. [in Ukrainian].

Sytnyk K., 2000. Sozinov Oleksiy Oleksiyovych [Alexey Alekseevich Sozinov]. *Vcheni-henetyky i selektsionery u haluzi roslynnystva*. Kyiv. [in Ukrainian].

Sytnyk K., 2009. Do 15-richchya mizhnarodnoho naukovooho zhurnalu «Ekolohiya ta noosferolohiya» [To the 15th anniversary of the international scientific journal "Ecology and Noospherology"]. *Ekolohiya ta noosferolohiya*, 1–2, 16–19. [in Ukrainian].

Tryhub O., 2023. Navchannya sil'skomu hospodarstvu v sil'skohospodars'kykh navchal'nykh zakladakh Kherson'skoyi huberniyi v druhyi polovyni XIX – na pochatku XX st. [Teaching agriculture in agricultural educational institutions of the Kherson province in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries.]. *Eminak*, 3(43), 67–95. [https://doi.org/10.33782/eminak2023.3\(43\).659](https://doi.org/10.33782/eminak2023.3(43).659). [in Ukrainian].

Vasylenko M., 2017. Istoriya stvorennya Instytutu ahroekolohiyi i pryrodokorystuvannya NAAN na bazi Ukrayins'koho filialu tsentral'noho instytutu ahrokhimichnoho obsluhovuvannya sil's'koho hospodarstva (TsINAO) [History of the establishment of the Institute of Agroecology and Nature Management of the National Academy of Sciences of Ukraine on the basis of the Ukrainian branch of the Central Institute of Agrochemical Services for Agriculture (CINAO)]. Kyiv. [in Ukrainian]

Verhunov V., 2007. Oblasna orhanizatsiya vitchyznyanoyi sil's'kohospodars'koyi doslidnoyi spravy: evolyutsiyi teorii ta praktyky [Regional organization of domestic agricultural research: evolution of theory and practice]. *Pytannya istoriyi nauky i tekhniky*, 2, 40–48. [in Ukrainian]

Verhunov V., 2012. Sil's'kohospodars'ka doslidna sprava v Ukrayini vid zarozhennya do akademichnoho isnuvannya: orhanizatsiynyy aspekt [Agricultural research in Ukraine from inception to academic existence: organizational aspect]. Kyiv: Ahrarna nauka. [in Ukrainian]

Verhunov V., 2018. Vin vyperedzhav sviy chas: shtrykhy do portretu akademika O.O. Sozinova [He was ahead of his time: touches to the portrait of academician O. Sozinova]. *Svitohlyad*, 5, 14–16. [in Ukrainian].

Verhunov V., 2023. Osvitniy ta naukovyy vymiry sil's'kohospodars'koyi mekhaniky v Kyyivs'komu politekhnichnomu instytuti (1898–1929 rr.): instytutsiyni transformatsiyi, osobystosti, dosyahnennya [Educational and Scientific Dimensions of Agricultural Mechanical Science at Kyiv Polytechnic Institute (1898–1929): Institutional Transformations, Personalities, Achievements]. *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk*, 29, 105–120. doi: 10.24919/2519-058X.29.292928 [in Ukrainian].

Verhunov V., Nyzhnyk S., Korzyn O., Korzyn D. 2024. Kalendar znamennykh i pam'yatnykh dat v istoriyi sil's'kohospodars'koyi doslidnoyi spravy Ukrayiny na 2025 rik [Calendar of significant and memorable dates in the history of agricultural research in Ukraine for 2025]. Kyiv. [in Ukrainian].

Verhunov V., Tatarчук L., Nyzhnyk S., Dmytriyeva Kh., Lyamets' L., 2021. Natsional'na akademiya ahrarnykh nauk. Personal'nyy sklad (akademiky, chleny-korespondenty, pochesni ta inozemni chleny). 1990–2021 rr. [National Academy of Agrarian Sciences. Personnel (academicians, corresponding members, honorary and foreign members). 1990–2021]. Kyiv: Ahrar. nauka. [in Ukrainian].

Verhunov V.A., Derlemenko T.F., Anikina O.P., Kyrylenko L.A., 2010. Sozinov Oleksiy Oleksiyovych: biobibliohr. pokazhch. nauk. pr. za 1954–2009 rr.: do 80-richchya vid dnya narodzhennya [Sozinov Oleksii Oleksiiovych: bibliography of scientific works for 1954–2009: to the 80th anniversary of his birth]. Kyiv. [in Ukrainian].

Zvit Instytutu ahroekolohiyi i biotekhnolohiyi, 1994. Zvit Instytutu ahroekolohiyi i biotekhnolohiyi UAAN za 1993–1993 rr. [Report of the Institute of Agroecology and Biotechnology of the Ukrainian Academy of Sciences for 1993–1993]. Kyiv. [in Ukrainian].

Zvit Instytutu ahroekolohiyi i biotekhnolohiyi, 2001. Zvit Instytutu ahroekolohiyi i biotekhnolohiyi UAAN za 1994–2000 rr. [Report of the Institute of Agroecology and Biotechnology of the Ukrainian Academy of Sciences for 1994–2000]. Kyiv. [in Ukrainian].

**ACADEMICIAN OF THE UKRAINIAN ACADEMY OF AGRARIAN SCIENCES O. SOZINOV –
THE FOUNDER OF THE AGROECOLOGICAL DIRECTION (ON THE EXAMPLE OF THE
ACTIVITIES OF THE INSTITUTE OF AGROECOLOGY AND BIOTECHNOLOGY OF THE
UKRAINIAN ACADEMY OF AGRARIAN SCIENCES (1992 – 2000))**

Svitlana Nyzhnyk

Candidate of History, Senior Researcher,

Head of the Scientific Bibliographies and Biographical Research Sector at the National Scientific
Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv

Abstract. *The purpose of the article is to highlight the main milestones of the creation, development and activities of the Institute of Agroecology and Biotechnology of the Ukrainian Academy of Agrarian Sciences in 1992–2000 through the personalized content of the achievements of its founder, Academician O. Sozinov, in establishing the foundations and development of the agroecological direction in the field of sectoral science and education. The research methodology is based on general scientific methods such as analysis, synthesis, classification, and historical methods such as problematic-chronological, comparative-historical, and retrospective. Particular attention was paid to the biographical method as a means of reconstructing the scientist's creative work. The scientific novelty of the study is that it proves the importance of the process of formation of one of the institutions of science and education in relation to its*

---

*projected modern European future through the formation and representation of the achievements of the founder of agroecology in Ukraine O. Sozinov, a representative in the field of sectoral education and science who deserves to be immortalized in the pantheons of memory of Ukraine. **Conclusions.** The issues of organization, structure, activities and staff of the Institute of Agroecology and Biotechnology of the UAAS are covered. The personal contribution of Academician O. Sozinov to the development of agroecology (late twentieth century) during his work at the institution is determined. The main directions of the scientist's administrative work as director of the institution are summarized. In particular, the main reorganization steps of the institution are traced. Attention is focused on the participation of the staff, including O. Sozinov, in research on the genetic consequences of the Chornobyl disaster, thanks to their efforts many urgent issues caused by the accident were resolved. It is emphasized that the use of innovative approaches in the activities of the institution to ensure sustainable production of high-quality biological products, conservation and reproduction of the natural resource base of the agricultural sector made it possible to transform the institution into a scientific center for a comprehensive solution to the problem and to carry out at the appropriate level fundamental and applied work to substantiate the ways of creating a new agrosphere of the XXI century in Ukraine, based on the paradigm of sustainable development. The priority and practical significance of the unique scientific developments and research of the scientist, which laid the foundation for the development of agrobiological science, are substantiated.*

Key words: Oleksii Sozinov, Institute of Agroecology and Biotechnology of the Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, agroecology, history of science, agrarian science.